

PŘÍSTUP UČITELŮ KE VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ S DVOJÍ VÝJIMEČNOSTÍ

TEACHERS' ATTITUDES TOWARDS EDUCATING TWICE-EXCEPTIONAL PUPILS

Petra Dvořáčková, Ivana Jůzová

Katedra speciální a inkluzivní pedagogiky, Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Abstrakt

Předkládaný příspěvek shrnuje výsledky kvantitativně orientovaného výzkumného šetření zaměřeného na analýzu přístupu učitelů ke vzdělávání žáků s dvojí výjimečností. Žáci s dvojí výjimečností patří do skupiny žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, jejich potřeby však v českém vzdělávacím prostředí nejsou prozatím dostatečně reflektovány. Příspěvek v první části prezentuje názory učitelů vztahující se k cílům vzdělávání a poskytování podpory u cílové skupiny. Druhá část se zabývá vnímáním dvojí výjimečnosti a potřeb žáků z pohledu učitelů. Tématem třetí části je připravenost učitelů ke vzdělávání žáků s dvojí výjimečností a zdroje podpory.

Klíčová slova: dvojí výjimečnost; speciální vzdělávací potřeby; nadání; postoje učitelů; kvantitativní výzkum

Abstract

The aim of the paper is to present findings of a quantitatively oriented research which was focused on the analysis of teachers' attitudes towards educating students with dual disabilities. Dual-disability pupils belong to a group of pupils with special educational needs, although their needs are not yet sufficiently reflected in Czech educational environment. Findings in the first part present teachers' opinions on the goals of the education and the provision of support for the selected target group. The second part deals with the perception of dual-disability and needs of these pupils from the teachers' perspective. The third part focuses on the teachers' readiness to educate dual-disability pupils and the support network.

Keywords: twice-exceptionality; special educational needs; giftedness; teachers' attitudes; quantitative research

1 ÚVOD

Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami jsou nedílnou součástí každé žákovské populace. Patří mezi ně také značné heterogenní podskupina žáků s dvojí výjimečností, u kterých dochází ke kombinaci nadání a speciálních vzdělávacích potřeb. Vzdělávací potřeby žáků s dvojí výjimečností však zůstávají ve školním prostředí často zcela nerozpoznané a nedostává se jim žádná cílená podpora (Baldwin et al., 2015; Brody & Mills, 1997), nebo se podpora zaměřuje zejména na oblast deficitů a nadání je věnovaná jenom malá či žádná pozornost (Gierczyk & Hornby, 2021; Siegle & Powell, 2004; Winebrenner, 2003).

2 TEORIE

Na vzdělávání a naplňování vzdělávacích potřeb žáků s dvojí výjimečností se kromě poradenských pracovníků v největší míře podílí samotní učitelé. Je proto klíčové, aby měli o charakteristikách, potřebách a náležitostech podpory těchto žáků dostatečné povědomí (Lee & Ritchotte, 2018; Rizza & Morrison, 2007). Zahraniční výzkumy (Bianco & Leech, 2010; Lee & Ritchotte, 2018; Winebrenner, 2003) však naznačují, že učitelé mají v této oblasti jen málo informací, což se odráží také v jejich schopnosti poskytnout žákům odpovídající podporu. V některých případech (jak naznačují například výzkumná šetření Reis et al., 2014; Bianco & Leech, či Cody et al., 2022) mohou učitelé dokonce vnímat dvojí výjimečnost jako překážku při rozvoji nadání u žáků. Předkládaný příspěvek se proto zaměřuje na analýzu postojů učitelů ke vzdělávání zvolené cílové skupiny žáků v českém vzdělávacím prostředí.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

V příspěvku prezentujeme výsledky kvantitativně orientovaného výzkumného šetření, jehož hlavním cílem je analýza přístupu učitelů ke vzdělávání žáků s dvojí výjimečností. Výzkumné šetření je součástí disertačního projektu. Sběr dat probíhal od června do prosince roku 2023 a pro jeho účely byl využit online dotazník vlastní konstrukce obsahující celkem 29 položek rozdělených do 10 oblastí. Z hlediska typu převažovala tvrzení s využitím Likertových škál, na kterých respondenti zaznamenávali míru souhlasu s uvedenými výroky.

Výzkumný vzorek byl tvořen celkem 88 učiteli, kteří v době sběru dat působili na různých typech škol na úrovni základního a středního školství v České republice. Ke statistickému zpracování dat bude použit software MS Office Excel a IBM SPSS Statistics.

4 VÝSLEDKY

Předpokládáme, že výsledky výzkumného šetření přinesou unikátní data týkající se přístupu pedagogů ke vzdělávání žáků s dvojí výjimečností v českém prostředí. Výsledky budou prezentovány ve třech hlavních oblastech vztahujících se k:

- názorům učitelů ke vzdělávání a poskytování podpory žákům s dvojí výjimečností,
- vnímáním dvojí výjimečností a potřeb žáků očima učitelů,
- a připravenosti učitelů vzdělávat žáky s dvojí výjimečností.

Předběžné výsledky poukazují na fakt, že žáci s dvojí výjimečností jsou skupinou, s níž se pedagogové ve své praxi často setkávají. Nejčteněji zastoupenou podskupinou jsou přitom žáci s kombinací intelektového nadání a specifických poruch učení. Zdrojem informací pro práci s cílovou skupinou se však z pohledu dotazovaných nestalo vysokoškolské vzdělávání či kurzy dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků, ale praktické znalosti vyplývající z přímé práce s žáky.

Z dat dále vyplývá, že většina učitelů informace o dvojí výjimečnosti a podpoře žáků získává vlastními silami. Valná část z nich však svoje stávající poznatky nepovažuje za dostačující. Z pohledu učitelů potřebují žáci s dvojí výjimečností zejména podporu při zvládnání stresu, frustrace a neúspěchu. Souběžně se jejich tvůrčí schopnosti z pohledu pedagogů mohou stát zdrojem motivace pro vzdělávání. Další výsledky budou součástí hlubší analýzy.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Žáci s dvojí výjimečností jsou jednou ze skupin žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, kterým však v českém vzdělávacím prostředí prozatím není věnována dostatečná pozornost. Na poskytování podpory se v největší míře podílí samotní učitelé. Povědomí o jejich postojích ke vzdělávání této cílové skupiny

lze proto z hlediska nastavování optimálních podmínek ve vzdělávání považovat za stěžejní. Lze předpokládat, že výzkumná zjištění budou, v souladu se zahraničními výzkumy, poukazovat na subjektivně nedostatečnou úroveň připravenosti učitelů vzdělávat žáky s dvojitou výjimečností, zaměřeni podpory především na oblast oslabení, a neposlední řadě na nedostatečnou síť podpory pro učitele.

6 LITERATURA

- Baldwin, L., Omdal, S. N., & Pereles, D. (2015). Beyond Stereotypes. *TEACHING Exceptional Children*, 47(4), 216–225. <https://doi.org/10.1177/0040059915569361>
- Bianco, M., & Leech, N. L. (2010). Twice-Exceptional Learners: Effects of Teacher Preparation and Disability Labels on Gifted Referrals. *Teacher Education and Special Education: The Journal of the Teacher Education Division of the Council for Exceptional Children*, 33(4), 319–334. <https://doi.org/10.1177/0888406409356392>
- Brody, L. E., & Mills, C. J. (1997). Gifted Children with Learning Disabilities: A Review of the Issues. *Journal of Learning Disabilities*, 30(3), 282–296. <https://doi.org/10.1177/002221949703000304>
- Cody, R. A., Boldt, G. T., Canavan, E. J., Gubbins, E. J., Hayden, S. M., Bellara, A. P., & Kearney, K. L. (2022). Teachers' reported beliefs about giftedness among twice exceptional and culturally, linguistically, and economically diverse populations. *Frontiers in Psychology*, 13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.953059>
- Gierczyk, M., & Hornby, G. (2021). Twice-Exceptional Students: Review of Implications for Special and Inclusive Education. *Education Sciences*, 11(2). <https://doi.org/10.3390/educsci11020085>
- Lee, C. -W., & Ritchotte, J. A. (2018). Seeing and Supporting Twice-Exceptional Learners. *The Educational Forum*, 82(1), 68–84. <https://doi.org/10.1080/00131725.2018.1379580>
- Reis, S. M., Baum, S. M., & Burke, E. (2014). An Operational Definition of Twice-Exceptional Learners. *Gifted Child Quarterly*, 58(3), 217–230. <https://doi.org/10.1177/0016986214534976>
- Rizza, M. G., & Morrison, W. F. (2007). Identifying Twice Exceptional Children: A Toolkit for Success. *TEACHING Exceptional Children Plus*, 3(3). <https://eric.ed.gov/?id=EJ967126>

- Siegle, D., & Powell, T. (2004). Exploring Teacher Biases When Nominating Students for Gifted Programs. *Gifted Child Quarterly*, 48(1), 21–29.
<https://doi.org/10.1177/001698620404800103>
- Winebrenner, S. (2003). Teaching Strategies for Twice-Exceptional Students. *Intervention in School and Clinic*, 38(3), 131–137.
<https://doi.org/10.1177/10534512030380030101>